

УДК 342:366.63

А.М. НОВИЦЬКИЙ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, начальник відділу НДЦ з проблем оподаткування Національного університету ДПС України

П.С. РІППА, фахівець з наукової діяльності відділу дослідження проблем протидії податковим правопорушенням НДЦ з проблем оподаткування Національного університету ДПС України

СУЧАСНЕ ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ДІЯЛЬНІСТЬ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Анотація. Про правове забезпечення діяльності електронних засобів масової інформації в Інтернеті.

Аннотация. О правовом обеспечении деятельности электронных средств массовой информации в Интернете.

Summary. On legal support of the activity of electronic mass medium in Internet.

Ключові слова. Засоби масової інформації, реєстрація електронних видань.

Науково-технічні досягнення сьогодення надають можливість як ніколи максимально швидко отримувати необхідну інформацію, обробляти її та виражати свої думки. Це є досить позитивним моментом, який стимулює наукову та творчу діяльність фахівців і заощаджує час. Раніше джерелом знань були бібліотеки, архіви, рукописи, кожне з яких мало свої недоліки у застосуванні. Як і будь-яке явище чи річ, інформація також проходить свою ланку еволюції та трансформацію. Змінювалася її форма, цінність, обсяги, але завжди залишався дух новизни, що і робить її унікальним товаром особливого виду. Змінився і спосіб її подачі, який максимально спрощує процес розміщення свіжих відомостей. У цьому контексті Інтернет фактично є новим суспільним простором новин із своїми законами та звичаями, із великою кількістю Інтернет-блогів, веб-відображень реально існуючих ЗМІ (далі – ЗМІ), незалежних Інтернет-видань.

Метою дослідження є оцінка правового забезпечення інформаційних відносин щодо Інтернет-середовища та формування пропозицій до існуючих нормативно-правових актів, що регулюють діяльність ЗМІ.

Проблеми, пов'язані з правовим забезпеченням діяльності ЗМІ в Інтернеті, досліджували такі вчені, як: К. Афанасьєва, Г. Усатий, О. Швець, Т. Шевченко та ін. Їх думки різняться стосовно питань обов'язковості та добровільності реєстрації таких видань, що обумовлюється рядом причин і можливих наслідків.

Актуальність дослідження полягає у визначенні сучасного правового становища мережних ЗМІ, регулюванні їх діяльності та встановленні суб'єктності учасників правовідносин. Необхідним є визначитися з поняттям “засоби масової інформації, що здійснюють свою діяльність за допомогою мережі Інтернет”. Крім того, невизначеним є статус працівників електронного Інтернет-видання.

Для аналізу ситуації необхідно звернутися до історії питання реєстрації ЗМІ. Постановою Кабінету Міністрів України було затверджено Положення про Державний реєстр видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції [4]. Постановою передбачено, що забезпечення ведення Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції з впровадженням комп'ютерної системи та координацію відповідної роботи його місцевих підрозділів покладається на Міністерство

інформації, а пізніше – на Державний комітет телебачення і радіомовлення України.

У вересні 2005 року Указом Президента України “Про вдосконалення державного управління в інформаційній сфері” було затверджено правову норму, згідно з якою Кабінету Міністрів України було доручено вирішити питання щодо покладання на Міністерство юстиції України функцій з державної реєстрації друкованих ЗМІ та інформаційних агентств. І, відповідно, Постановою Кабінету Міністрів, на виконання Указу Президента України, було встановлено, що, починаючи з 1 березня 2006 року, державну реєстрацію друкованих ЗМІ та інформаційних агентств як суб’єктів інформаційної діяльності здійснює Міністерство юстиції, а Державний комітет телебачення і радіомовлення передає Міністерству юстиції бази даних, що стосуються державної реєстрації друкованих ЗМІ та інформаційних агентств.

На сьогодні чітко прописано процедуру та порядок державної реєстрації друкованих ЗМІ та визначено відповідальність осіб за уникнення такої реєстрації.

Яка ж ситуація із широким розповсюдженням мережі Інтернет? В Інтернеті з’явилася велика кількість Інтернет-видань, Інтернет-інформаційних сторінок, які фактично за своєю сутністю відповідають загальному поняттю ЗМІ.

Постановою Кабінету Міністрів “Про затвердження Положення про Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів” Державному комітету зв’язку та інформатизації було поставлено завдання створити у 2004 році Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів [6]. Даним нормативним актом передбачено, що Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів ведеться з метою запровадження єдиної системи обліку електронних інформаційних ресурсів держави, який формується з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій.

За аналогією із друкованими ЗМІ, в Україні намагалися забезпечити державну реєстрацію електронних ЗМІ. Відповідно Міністерством транспорту та зв’язку України було підготовлено Наказ “Про затвердження Порядку проведення державної реєстрації електронних інформаційних ресурсів” [5].

Зокрема, дія Порядку проведення державної реєстрації електронних інформаційних ресурсів поширювалася на всіх власників електронних інформаційних ресурсів незалежно від форми власності. Для державної реєстрації електронного інформаційного ресурсу та включення його до Національного реєстру електронних інформаційних ресурсів власник електронного ресурсу або уповноважена ним особа зобов’язана була подати адміністратору Національного реєстру заяву про реєстрацію, форма якої затверджувалася наказом Мінтрансзв’язку України.

Передбачалося, що до Національного реєстру не будуть включатися ресурси, які містять контент, що відноситься до:

- відомостей, що становлять державну таємницю;
- інформації з обмеженим доступом;
- інформації, розповсюдження якої заборонене законодавством.

Крім того, електронний ресурс не повинний містити закликів до захоплення державної влади, насильницької зміни конституційного ладу, порушення територіальної цілісності і недоторканності України; інформації, що містить пропаганду тероризму, війни, геноциду або культу насильства і жорстокості; інформації, що дискримінує особу за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного чи соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками; інформації, що може зашкодити честі, гідності або діловій репутації окремих осіб; інформації, яка містить ненормативну лексику; інформації порнографічного змісту.

Рішення щодо державної реєстрації електронних інформаційних ресурсів, а особливо у частині обов'язковості поширення на всіх власників електронних інформаційних ресурсів незалежно від форми власності, викликало бурхливу реакцію та відповідні коментарі з боку власників Інтернет-видань щодо “спроби ввести державну цензуру” [1]. Політичні протистояння призвели до того, що Наказ “Про затвердження Порядку проведення державної реєстрації електронних інформаційних ресурсів” був відмінений.

На сьогодні Державним комітетом інформатизації України запроваджено порядок добровільної реєстрації веб-ресурсів українського сегмента мережі Інтернет. Цей порядок затверджений наказом Державного комітету інформатизації України та визначає механізм проведення добровільної реєстрації електронних інформаційних ресурсів. Зокрема, добровільна реєстрація електронних інформаційних ресурсів здійснюється з метою підвищення довіри користувачів до електронних інформаційних ресурсів в українському сегменті Інтернет, які створені відповідно до норм журналістської етики, що будуються на засадах професійного обов'язку та соціальної відповідальності. Для добровільної реєстрації електронних інформаційних ресурсів власник такого ресурсу або уповноважена ним особа подає заяву. До добровільної реєстрації приймаються ресурси, які не містять відомості, що становлять державну таємницю, інформацію з обмеженим доступом, інформацію, розповсюдження якої заборонено законодавством, заклики до захоплення влади, насильницької зміни конституційного ладу або територіальної цілісності України, інформацію щодо пропаганди війни, тероризму, насильства та жорстокості, інформацію щодо розпалювання расової, національної, релігійної ворожнечі, інформацію порнографічного змісту.

На нашу думку, така процедура добровільної реєстрації ресурсів ніякою мірою не може замінити державну реєстрацію. Проаналізуємо основні причини, які впливають на правову оцінку при встановленні статусу електронних ЗМІ.

Якщо під електронним виданням розуміється аналог “друкованого видання”, здійсненого в електронному вигляді та розміщеного в Інтернеті, то, відповідно, питання їх правового статусу повинно регулюватися Законом України “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні”. У цьому Законі під друкованими засобами масової інформації (пресою) в Україні розуміються періодичні і такі, що продовжуються, видання, які виходять під постійною назвою, з періодичністю один і більше номерів (випусків) протягом року на підставі свідоцтва про державну реєстрацію [2].

Розглянемо, що саме потрібно вважати “електронним засобом масової інформації” на відміну від інших інформаційних ресурсів Інтернету. Під критерій періодичності потрапляють фактично всі Інтернет-сторінки, адже внаслідок технічних можливостей періодичний випуск і реалізація їх оновлення значно простіша порівняно із друкованими виданнями.

До ознак друкованих ЗМІ, визначених чинним законодавством, можна віднести мову видання та процес виготовлення видавничої продукції. У законодавстві визначено, що виробничо-технологічний процес відтворення визначено тиражем видавничого оригіналу поліграфічними чи іншими технічними засобами. А самі видання – це твір (документ), який пройшов редакційно-видавниче опрацювання, виготовлений друкуванням, тисненням або іншим способом, містить інформацію, призначену для поширення, і відповідає вимогам державних стандартів, інших нормативно-правових актів щодо видавничого оформлення, поліграфічного і технічного виконання [2]. Крім того, існує поняття тиражу, яке також визначено чинним законодавством. Отже, сам процес виготовлення періодики Інтернет-ЗМІ та його результат чітко виписані в

чинному законодавстві. Тому, враховуючи ці ознаки ми не можемо відносити електронні ЗМІ до друкованих і відповідно ототожнювати їх правовий статус.

Актуальним є питання визначення статусу працівників Інтернет-ЗМІ, а самі надання таким особам прав та обов'язків, притаманних професії журналіста. Закон визначає, що журналіст – це творчий працівник, який професійно збирає, одержує, створює і займається підготовкою інформації для ЗМІ, виконує редакційно-посадові службові обов'язки в ЗМІ (в штаті або на позаштатних засадах) – відповідно до професійних назв посад (роботи) журналіста, які зазначаються в державному класифікаторі професій України. У разі якщо електронне видання діє без державної реєстрації, то, відповідно працівники, зайняті збором та підготовкою матеріалу для його розміщення, не можуть офіційно мати статус журналіста. Враховуючи це, можна відзначити, що особи, які перебувають у трудових відносинах із власником видання, яке не зареєстроване, не можуть розраховувати на соціальні чи інші пільги, форми захисту, які притаманні журналістській діяльності та передбачені Законом України “Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів” [8]. Як зазначає Ю. Бурило, державна реєстрація Інтернет-видань можлива лише щодо окремої їх категорії – професійних Інтернет-видань за умови, що вона їм потрібна для отримання додаткових прав, гарантій та пільг, пов'язаних з їх професійною діяльністю [9].

Тому державна реєстрація електронних ЗМІ необхідна не тільки для держави як учасника правовідносин, а й для суб'єктів журналістської практики, як елемент державних гарантій при виконанні ними функціональних обов'язків, пов'язаних із збором та оприлюдненням інформації.

На нашу думку, необхідно підготувати нормативний акт про обов'язковість державної реєстрації електронних ЗМІ, які ведуть дійсну журналістську практику і вважають себе ЗМІ. Після такої державної реєстрації суб'єкт електронного ЗМІ набуває статусу ЗМІ нарівні із друкованим виданням.

Щодо державного органу, який би здійснював державну реєстрацію, то, на нашу думку, немає потреби у створенні нового органу. Міністерство юстиції, що досить чітко та якісно виконує свої функції щодо реєстрації друкованих ЗМІ, паралельно може проводити і реєстрацію електронних ЗМІ.

Крім того, в даному нормативному акті доцільно передбачити основні вимоги до електронних ЗМІ та встановити правила щодо використання інформації, посилення на електронні джерела тощо. У правилах також необхідно передбачити порядок зберігання, архівування інформаційних даних або контенту конкретного електронного ЗМІ.

Окремі науковці, підтримуючи позицію обов'язковості державної реєстрації електронних ЗМІ, пропонують на законодавчому рівні запровадити заходи примусу щодо недобросовісних учасників правовідносин у сфері надання інформаційних послуг. Зокрема, пропонується надання права державному органу, що здійснюватиме нагляд у сфері діяльності Інтернет-видань, видавати обов'язкові приписи особам, що забезпечують доступ до Інтернету, блокувати доступ до незареєстрованих або таких, що порушують інформаційне законодавство електронних ЗМІ. На нашу думку, обмеження доступу до інформації стосовно обмеження конституційних прав власників такої інформації, навіть при правопорушеннях, може встановлювати лише суд.

Узагальнюючи розглянуті позитивні та негативні моменти набуття офіційного статусу Інтернет-виданням, доцільно зазначити, що безперечною перевагою випуску такої періодики є простота її адміністрування та оновлення, причому це все вимагає мінімальних технічних вимог. Те саме стосується і самої веб-сторінки видання. Існує багато програм конструкторів, які допоможуть створити веб-сторінку за декілька годин,

без володіння спеціальними навичками у програмуванні. Причому більшість такого програмного забезпечення є безкоштовним. Як правило, невеликі ресурси новин мають домовленість із офіційними виданнями, де вони просто копіюють новини із зазначенням першоджерела. Так склалося, що людина, сприймаючи інформацію, не завжди задається питанням її достовірності чи об'єктивності. Це виникло в результаті накопичення щоденних потоків інформації, а саме – їх невідфільтрованості, мається на увазі те, що новини належно не адмініструються, а посилання на такі джерела є в багатьох випадках сумнівними. Більше того, природа всесвітньої мережі дозволяє у будь-який момент змінити зміст інформації. Отже, проблема фіксування інформації та часу її розміщення є актуальною, так само як і відповідальність у випадку, якщо вона буде завдавати шкоди суспільству чи державі в цілому. Набуваючи статусу офіційного, Інтернет-видання повинно виконати усі вимоги, передбачені законодавством. Але через особливості здійснення діяльності такими ЗМІ потрібно передбачити окремий порядок їх реєстрації.

Державна реєстрація електронних Інтернет-ЗМІ забезпечить і наведення порядку в такому складному питанні, як конкуренція. Друковані ЗМІ повинні пройти державну реєстрацію і дотримуватися законодавчо встановлених правил щодо підготовки, випуску своїх видань. Однаковий підхід до друкованих та електронних видань надасть більшої прозорості в діяльності ЗМІ та забезпечить належний соціальний і професійний захист усіх учасників даної діяльності.

Використана література

1. Про затвердження Порядку проведення державної реєстрації електронних інформаційних ресурсів : Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України № 153 ; станом на 27.04.2005 р. – Режим доступу : [//www.liga.net](http://www.liga.net)
2. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України № 1703-IV ; станом на 11.05.2004 р. – Режим доступу : [//www.liga.net](http://www.liga.net)
3. Про видавничу справу : Закон України № 521-VI (станом на 18.09.2008 р.). – К. : Відомості Верховної Ради. – 2009. – № 6. – Ст. 20
4. Про Державний реєстр видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції : Постанова Кабінету Міністрів України № 1540 ; станом на 28.09.1998 р.// Урядовий кур'єр. – 1998. – № 193-194.
5. Про затвердження Порядку проведення державної реєстрації електронних інформаційних ресурсів : Наказ Міністерства транспорту та зв'язку № 153 ; станом на 27.04.2005 р. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України за № 528/10808 від 18.05.2005 р. // Офіційний вісник України. – 2005. – № 20.
6. Про затвердження Положення про Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів : Постанова Кабінету Міністрів України № 326 ; станом на 17.03.2004 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 11.
7. Про інформацію : Закон України № 2658-XII ; станом на 02.10.1992 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 48.
8. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів : Закон України № 540/97-ВР ; станом 23.09.1997 р. // Урядовий кур'єр. – 1997. – № 210-211.
9. Бурило Ю.П. Щодо визначення адміністративно-правового статусу Інтернет-видань та організаційно-правових засад державного управління в сфері їх діяльності / Ю.П. Бурило. – Режим доступу : [//www.rusnauka.com/NPM_2006/Pravo/2](http://www.rusnauka.com/NPM_2006/Pravo/2)

~~~~~ * * * ~~~~~